

Synchronization – a prerequisite for the dynamics of the civilized system and a common way of research

Loretta Parashkevova

Синхронизацията - предпоставка за динамиката на цивилизационната система и принцип на изследване

Лоретта Парашкевова

Annotation: The subject matter of this article is the synchronization as a common prerequisite for the wave-like/undulating/ development of the social systems. The synchronization ensures a general and coordinated reaction of the social system (realized through the connection civilization-natural environment) to the changing conditions. It defines the possibilities for its simultaneous entering the next phase of cyclic-undulating development.

Keywords: social system, civilization, synchronization

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Синхронизацията като обща предпоставка на вълнообразното развитие на социалните системи е цел на изследване в тази статия. Синхронността, осигурява повсеместна и съгласувана реакция на социалната система (реализирана чрез релациите цивилизация-природна среда) към променящите се условия и дефинира възможностите за нейното едновременно влизане в поредната фаза на циклически-вълновото развитие.

II. ТЕОРЕТИЧНАТА ДИСКУСИЯ

За съжаление, проблемът на синхронизацията на различните видове процеси до сега е малко изучаван, независимо, че още *Готфрид Вилхелм фон Лайбниц (Gottfried Wilhelm von Leibniz)* пише за синхронното поведение на монадите [16]. Сред философите и историците на XIX-XX в., в една или друга степен обърнали внимание на проблема за синхронизацията, могат да бъдат посочени *К. Ясперс (Jaspers)* [25], *Бродел (Braudel)* [2] и *П. Теяр де Шарден (Pierre Teilhard de Chardin)* [22; с. 164-165], както и *В. Соловьев* [20; с. 410-411] и *Н. Данилевски* [5; с. 310-312].

Идеята на *В. Соловьев* за единството се коментира от *А. Лосев*, според когото, учението за единството е "...учение за живота...на човечеството и космоса, като за нерушима и единна цялостност" [19; с. 117]. Такава цялост, се достига не толкова чрез простите причинно-следствени вериги, колкото чрез синхронността,

свързването на процесите, протичащи в различни точки на света, на цивилизацията. Подобни взаимодействия и връзки обхващат, според *В. Соловьев*, не само социалните системи, цялото човечество, но и целия постиган от човешкия разум свят, целия *Космос*.

Пример за синхронизация на историческото развитие на цивилизациите е дефинираното от *Ясперс (Jaspers)* осево време [25; с. 32], което предполага едновременното действие на много исторически събития, засягащи различни народи и различни цивилизации. Половин век след изследването на *Ясперс (Jaspers)*, може да се предполага, че само поредицата от повече или по-малко взаимосвързани фактори, сред които, вероятно, важна роля играе разпространението на железните оръжия и свързаната с него технологическа революция, климатичните изменения (застудяването през железния век), териториалните премествания на варварските народи към периферията, може да осветли загадката на осевото време. Но тайната за синхронността на важните трансформации на осевото време, както твърди самия *Ясперс (Jaspers)* остава в голяма степен загадка сложна и заплетена [25; с. 48].

Но, историческите факти доказват, че и след осевото време процесите на политическо, социално и културно развитие в *Китай*, *Индия*, в *Близкия Изток* и в *Средиземноморието* протичат учудващо синхронно: почти едновременно чрез завоюването на множество сравнително малки държави се създават големи могъщи империи, в *Китай* – империята *Цин Ши-Хуанди* [23] и след това империята *Хан* [10], в *Индия* – империята на *Маурите* [8], по-късно *Кушанската империя* и на края държавата на *Гуптите* [9], в *Средиземноморието* – империята на *Александър Македонски*, след това държавите в *Древна Гърция* и накрая *Римската държава*. През III-V в. н.е. всички тези империи почти едновременно се разрушават (запада династията на *Хан* в *Китай* и се образува държавата на *Вей, Шу и У* [10] през III в. н.е., отслабва и започва да се разпада *Кушанската империя* [12] през III в. н.е., в спад е *Парфянската държава* [6] през III в. н.е., в криза е

Римската империя през III в. н.е., разрушава се *Западната Римска империя* през V в. н.е., разпада се държавата на *Гуптите* в *Индия* в края на V в. н.е.).

Този период (III-VII в. н.е.), период на кризи на предишните култури, цивилизации и империи е време подобно на осевото време през VIII-III в. пр.н.е. Същевременно, III-VII в. н.е. формира условия за възникване на нов световен ред, това е епоха на още един възход на религията, философията и други области на човешката култура, процес, обхванал *Западна Европа*, *Близкия Изток*, *Китай* и *Индия*. Наистина, този възход не е толкова мощен, както в периода на осевото време, но той дава на света цяла плеяда от християнски философи и теолози [1] – много представители на християнската култура, пророка *Мохамед*, представители на даоската култура в *Китай*, основателя на манихейството *Мани*, великите поети на *Индия* и *Китай*. Това е допълнително доказателство, че синхронизацията на историческия процес, особено в преломните епохи на социалното развитие, съществува.

Френският историк и социален философ *Бродел* (*Braudel*) също обръща внимание на синхронизацията на икономическите и социалните процеси, протичащи в различни части на земното кълбо, като се опитва да определи структурите, които я дефинират. В своята книга *“Материалната цивилизация, икономика и капитализъм. XV-XVIII в.”* той констатира удивителната съгласуваност на колебанията на цените на определени стоки, съществуващи в различни епохи в различни, в това число доста отдалечени краища на света [2; с. 79].

Хипотезата за това, че световната пазарна система и човешката цивилизация е активна среда, в която се разпространяват вълните на промените на цените, потребностите, жизнените стандарти, модата и т.н., вълните на технологическите, социалните, политическите и културните трансформации, изглежда доста плодотворна, способна да обясни синхронизацията и съгласуването на процесите и събитията в различни точки на света, в различните локални цивилизации и държави. В тази връзка модернизацията, ако се разглежда като световен процес, може да се коментира като проявление на взаимосвързаността, взаимното влияние и синхронизацията на процесите, протичащи в различни страни и региони на света.

Важно е да се подчертае, че от позициите на съвременния цикличен подход принципът на синхронизацията е не само един от принципите на организация на природата, обществото, но и важен принцип за познание на сложните еволюиращи системи, тяхното поведение и развитие.

В тази връзка следва да се уточни самото понятие синхронизация и да се набележат евристичните възможности, които открива използването му. В най-общ вид феноменът на *синхронизацията може да се определи като съгласуване и подреждане във времето на различни пространствено разделени събития, процеси и явления, в това число и на тези, които, на пръв поглед, не са свързани помежду си и принадлежат на напълно различни системи.*

Това не означава, че социалните процеси и явления, изобщо, не са свързани. Това означава само, че

връзките, участващи в синхронизацията, нямат очевиден характер или не са познати. Например, когато изследва такива сложни системи, като биосферата, цивилизацията, държавата, изследователят се сблъсква със съгласувано и подредено поведение на огромно множество подсистеми и различни видове структури, както съществуващи в трансформиращата се система, така и намиращи се извън нея. Това може да се обясни с факта, че границите на развиващата се социална система са доста условни, подвижни и могат да включват и системи и подсистеми, действащи в нейната периферия. Обикновено, достъпни за изучаване са преди всичко непосредствените, “силни” взаимодействия на елементите и структурите на социалната система с околната среда, които често се описват като причинно-следствени връзки; “слабите”, опосредствени взаимодействия често са скрити от изследователя.

Принципът на синхронизация като принцип на познаване на сложните развиващи се системи допълва недостигащите звена в процеса на наблюдаваните взаимодействия. Той е особено важен за познаване на връзките между пространствено разделените процеси, събития и явления, които не са съединени помежду си с други прости вериги от причинно-следствени връзки и се разглеждат изолирано, по единично.

Представите са изолираност, пълна вътрешна самодостатъчност и затвореност на отделните цивилизации, които частично се споделят от *Шпенглер* (*Spengler*) и от *Тойнби* (*Toynbee*), от гледна точка на принципа на синхронизацията изглеждат нереални и неистински. Дори да отсъстват взаимодействия между отделните, съществуващи в едно и също време локални цивилизации, например, контакти като обмен, търговия, войни, завоевания и т.н., съществуват някакви общи импулси на културно, икономическо, политическо развитие. Това е духът на епохата, духът на времето, който независимо от факта, че може да се интерпретира по различен начин от разгръщащите се в даден период локални цивилизации, съществува и ги обединява в рамките на човешкото общество, човешката глобална цивилизация.

Естествено, различните цивилизации се развиват по различни пътища и с различна скорост, но принципът на синхронизация стимулира търсенето на най-неочаквани контакти, корелации и форми на взаимното им влияние, при това последствията от тези контакти и това влияние могат да бъдат непредсказуеми. Същевременно, възможни са и процеси и ситуации, при които цивилизацията почти не осъществяват диалог помежду си, но едновременно отговарят на едни и същи импулси и “предизвикателства” от страна на природата или съседните им народи и цивилизации. В историята това най-често са природните, особено климатичните промени. *Е. Култин* доказва как едни и същи климатични изменения (например, застудяването на “железния век” (средата на I хил. пр.н.е. – осевото време, според *Ясперс!* (*Jaspers*)) водят до различни трансформации в древногръцката и далекоизточната (китайската) цивилизации, дефинирали разделението на света на *Запад* и *Изток* [15].

По такъв начин, синхронизацията на събитията и процесите, които протичат в различните страни и

цивилизации не е задължително да предполага тяхното сближаване. Често, синхронизацията действа в обратна посока, като подпомага разделението между цивилизациите, увеличавайки различията между тях, откъдето възниква илюзията за тяхното напълно изолирано развитие. Синхронизацията засяга не толкова сходните, колкото различните, отличаващите се един от друг социални обекти.

Измененията на климата, както доказват много изследователи, оказват съществено влияние на развитието на глобалната цивилизация, независимо дали тя е конфигурирана в отделни страни и цивилизации [18; 15; 3]. При това, според *В. Клименко*, климатът се променя значително (на средногодишните температури), с редуване на процесите на затопляне и застудяване, приблизително на всеки 500г. [11; с. 99-105]. Периодите на затопляне съответстват на края на II-началото на I хил. пр.н.е., края на I хил. пр.н.е.-началото на I хил. н.е., края на I-началото на II хил. н.е. и края на II-началото на III хил. н.е., а периодите на застудяванията са съответно средата на I хил. пр.н.е. (застудяване през “железния век”), средата I хил. н.е., средата на II хил. н.е. (т.н. малък ледников период в *Евразия*).

Ръководейки се от принципа на синхронизация, много изследователи твърдят, че големите трансформации в културното и цивилизационно развитие на човечеството, например, в края на II-началото на I хил. пр.н.е. съответстват на преломните периоди на промяна на климатичните условия. Това е време на преселване на дорийците в *Гърция*, на разцвета на древногръцката литература, в частност визираща създаването на творбите на *Омир*, образуване на *Израелската държава* [26], времето на *Давид* и *Соломон*, началото на периода на *Чжоу* в *Китай*.

Средата на I хил. пр. н.е. очертава дълбоките културни трансформации в *Гърция*, *Китай*, *Индия*. Краят на I хил. пр.н.е.- начало на I хил. н.е. дефинира прехода от република към империя в *Рим*, златния век на *Август*, възникването на християнството. Средата на I хил. н.е. е време на разрушаване на *Западната Римска империя* от варварите, културния подем на *Индия* при държавата на *Гуптите* и краха на тази държава, възникване на исляма. Краят на I-началото на II хил. н.е. дефинира условия за засилване на *Византия*, за възникване и културно извисяване на *Киевска Русия*, за разцвет на готическата архитектура и строителството на градове в *Западна Европа* [4]. Средата на II хил. н.е. поставя началото на *Великите географски открития*, *Ренесанса* и *Реформацията* в *Западна Европа*, предизвиква края на *Византия* и създаването на *Османската империя*. В края на II-началото на III хил. н.е. се формира, а по-късно и разпада “социалистическият лагер”, започва научно-техническата революция, разширяват се процесите на глобализация, поставя се началото на прехода на развитите индустриални страни към постиндустриално общество.

Естествено, независимо от отчитането на посочените по-горе корелации, не може да се твърди, че причините на културните и цивилизационните промени се коренят в измененията на климата. По-скоро, съществува процес на синхронизация на природно-

климатическите, геофизическите, космическите процеси с цивилизационните и културни процеси. Всички взаимовръзки, дефиниращи тази синхронизация, със сигурност са по-сложни и многообразни, но някои корелации позволяват да се видят и изследват, ако не механизмите на историко-цивилизационната синхронизация, то нейните резултати.

Синхронизацията на историческите събития се дефинира и от факта, че съществуват преломни, критични за развитието на системата точки (периоди), които са задължителна закономерност на еволюцията на сложните природни и социални системи. Добре известни примери за критично важни точки в развитието на живите или социалните еволюиращи системи са т.н. *критични дни*, в които съществува повишена заплаха за здравето на човека, поради аномалии на геомагнитните и другите параметри; т.н. *критични години* (например, около 30, 42, 54, 66 и т.н. години), когато протичат процеси на биологически, психологически и социални трансформации в живота на човека и се увеличава рискът от различен тип негативни промени, сътрясания и дори гибел; на края, т.н. *критични епохи* (например, епохата в началото на XX век, когато се редуват социалните сътресения и катаклизми, международните конфликти и войните, революциите), когато се променя старият икономико-политически ред и се създава новият.

Тези критични точки могат да бъдат дефинирани по-различен начин като точки на прелома, точки на фазов преход или, като *Е. Ласло* (*E. Laszlo*), точки на бифуркации, но във всеки случай състоянието на социалната система, показва че “връзката между предкризисния и следкризисния ред никога не е линейна, това не е отношение причина-следствие” [17; с. 27]. В критичните точки на развитие, обикновено, се проявява едновременното действие на много вътрешни и външни по отношение на дадена социална система фактори и механизми, при това то всеки път е насочено към дестабилизиране на системата. Процесът има лавинообразен характер, и не винаги могат да бъдат проследени релациите между фактори и иницираните от тях изменения. Промените в системообразуващите елементи протичат повече или по-малко едновременно и неочаквано, така че социалната система не успява да реагира на всички нововъздействащи фактори и заплахи, което може да доведе до нейното разрушаване и дори гибел, ако тя не се трансформира и не премине в ново състояние.

Принципът на синхронизация позволява да се разбере едновременното действие на множеството, на пръв поглед, несвързани помежду си закономерности на развитието на сложните социални системи, преминали отвъд границите на своето стабилно съществуване в предишните условия. Критичните точки се наблюдават, особено често, при процесите на трансформации и модернизации, които, дефинират периоди на нестабилно съществуване на социалната система. В същност, нестабилността генерира последователност от критични точки, които често решават въпроса за продължаването или за края на социалната система. Освен това, принципът на синхронизация позволява да се обясни и предскаже

закономерното съществуване на това множество от точки, които могат да иницират обратите в развитието на социалните системи. *De facto*, това са точки на преход от един етап на еволюционния цикъл в друг, от една вълна на развитие към друга.

Описание на процес позволява да се дефинира извода, че явлението синхронизация на различните процеси и събития, явление, което не може да се опише с прости причинно-следствени връзки, е закономерност в природата и обществото. Синхронизацията е необходима предпоставка за цикличното развитие на природните и социалните системи, а принципът на синхронизация определя условията, при които изследователят опознава тези вълнообразни процеси.

Синхронизацията на множеството събития и явления осигурява такова мултиплициране на взаимодействията между локалните процеси и движения, в резултат, на което се генерира достатъчно забележима вълна от промени. А принципът на синхронизация позволява да се разглежда сложната динамика на социално-историческа система не в нейните видими граници, а над бариерите, разделящи структуриращите я подсистеми, и по този начин дава възможност, за разлика от принципа на причинно-следствените връзки, да се прогнозира вълните на промените във времето и пространството [13].

Същевременно, принципът на синхронизация позволява да се идентифицира взаимодействието и взаимното влияние на циклите, които на пръв поглед не са свързани помежду си, например, релациите на цикличните процеси в развитието на локалните цивилизации [21] или влиянието на циклите на слънчевата активност, други космически цикли и вълни върху социалните системи [24].

И на края, принципът на синхронизация на различните процеси и явления пряко посочва неизбежното съществуване на критичните, преломни периоди в развитието на социалната система, когато нейните противоречия и конфликти се изострят едновременно и под заплаха за разпад, налагат на системата преход към нов етап на развитие.

III. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Синхронизацията е важен принцип за обяснение на цикличността в развитието на социалните системи. Синхронността обяснява как кризисните фази в развитието на цивилизациите си взаимодействат не само във времето, но и териториално (във взаимосвързани страни и цивилизации) и в различни области (демография и екология, технологии и икономика, държавно-политическата и социокултурната сфери).

ЛИТЕРАТУРА

1. Бердяев Н. Християнство и антисемизъм – <http://pravoslavie.bg/content/view/2073/62>.
2. Бродель Ф. Время мира. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. XV-XVIII вв., т. 3, М., 1992.
3. Будыко М. Климат и жизнь. Л., 1981;
4. ван Кревелд М. Расцвет и упадок государства, 2006, Москва, ИРИСЭН, 544 с.
5. Данилевский Н. Россия и Европа. М., 1991
6. Енчев М. Цената на климатичните промени – Капитал, №43, окт. 2008.
7. Лосев А. Вл. Соловьев. М., 1994
8. Ясперс К. Смысл и назначение истории. М., 1994.
9. Христов П. Първият император – <http://www.sivosten.com/content.php?review.207>
10. История на Древен Китай, С., Абагар холдинг, 2003.
11. История на Индия – <http://www.indembsofia.org/shtml/bg/includes/ind.html>.
12. История на Индия – <http://www.viewfromthetop.net/article.php?ID=2>
13. История на Древен Китай, С., Абагар холдинг, 2003.
14. Клименко В. Энергия, климат и историческая перспектива России – Общественные науки и современность, 1995, №1.
15. Кушанската империя – <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D1%88%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B8%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%8F>.
16. Кузык Б., Яковец Ю. Цивилизации: теория, история, диалог, будущее, М., Институт экономических стратегий, т. 1, (768с.), т. 2 (648с.), 2006.
17. Кульпин Э. Бифуркация Запад - Восток. Введение в социоестественную историю, М., 1996.
18. Кульпин Э. Бифуркация Запад-Восток. Введение в социоестественную историю. М., 1996.
19. Лайбниц (Leibniz) – <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%E%D1%82%D1%84%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%9B%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%86>.
20. Ласло Э. Рождение слова - науки - эпохи – Политические исследования, 1993, №2.
21. Ле Руа Ладюри Э. История климата с 1000 года. Л., 1981.
22. Соловьев В. Сочинения в двух томах, т. 2, М., 1988.
23. Смотров Е. Основные угрозы планетарной и российской безопасности на рубеже II и III тысячелетий н.э. – <http://www.geost.ru/html/geostrategy2.asp>.
24. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. М., 1987.
25. Яковец Ю. Взаимодействие цивилизаций Востока и Запада: осевая проблема XXI века, М., МФК, 2001.
26. <http://www.calisto.biz/index.php?r=1317&PHPSESSID=15bbcf8a4aa6acdeb67e87642c7f0ec>.